

dr Małgorzata Rzeszutko-Iwan
Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin

AUTOREFERAT

1. Dane osobowe.
 2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe.
 3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu.
 4. Wskazanie osiągnięcia.
 5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.
-

1. Dane osobowe

Małgorzata Rzeszutko-Iwan

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

- 1998 – stopień magistra nauk humanistycznych (UMCS Lublin)
- 2002 – stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa (UMCS Lublin). Praca doktorska *Rozprawa sądowa w świetle lingwistyki tekstu*. Promotor: prof. dr hab. Jan Mazur

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu

- 2001-2002 – na stanowisku asystenta w Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
- 2002 – do chwili obecnej – na stanowisku adiunkta w Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

- 4. Wskazanie osiągnięcia** zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Monografia autorska *Zarys paradygmatu strategii w przestrzeni dyskursu publicznego (przesłuchania sądowe a/i wywiady radiowe)*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2015

b) omówienie celu naukowego wskazanej monografii, osiągniętych wyników oraz ich ewentualnego wykorzystania

Monografia *Zarys paradygmatu strategii w przestrzeni dyskursu publicznego (przesłuchania sądowe a/i wywiady radiowe)* stanowi mój głos w dyskusji na temat strategii. Prezentuje wieloaspektowe podejście do pojęcia strategii i sytuuje ją w kontekście takich pojęć jak: kultura, komunikacja, dyskurs, gatunek, tekst. Potrzeba zestawienia tych skomplikowanych kwestii, nie tylko dla współczesnego językoznawstwa, ale – całej humanistyki, wypływa z oglądu otaczającej rzeczywistości. Współczesny świat postrzegam w kategoriach dynamiki zmian, żywiołowości rozpadu, a jednocześnie tworzenia i zmienności, rozwarstwienia i niestabilności standardów kulturowych, postaw i autorytetów. Ogląd rzeczywistości, w tym zmiany paradygmatów naukowych (ujęcie T. Kuhna, K. Poppera, I. Bobrowskiego) wywołują w moim przekonaniu konieczność podjęcia badań interdyscyplinarnych, przy zastosowaniu eklektycznej metody opisu.

Interdyscyplinarność, przyspieszenie, kumulacja, rozszerzanie granic (nie zacieranie), odkrycia i rewolucje w naukach ścisłych wymuszają zmiany w naukach humanistycznych. Jest to cyklicznie dziejący się proces. Stałą cechą tych wszystkich przemian jest jednak nieodzowne opieranie się na dowodach i „twardych” faktach. Paradygmaty strukturalistyczne ewoluują w stronę eklektycznych modeli badawczych. Uważam, że istotą nie jest zastępowanie, lecz dodawanie nowych elementów. Przy czym rozszerzanie perspektywy powinno mieć wyraźne osadzenie w konkretach, gdyż bez tego analizy badawcze ulegają zacieraniu i prowadzą do baumanowskiej „płynności”. Zatem fakty są podstawą każdej teorii i kreacji, wiedza, a dopiero potem kreacja, analogicznie do założeń piramidy B. Blooma, czyli wiedza i umiejętności (teoria i praktyka). Przyjęta w pracy eklektyczna metoda opisu mieści

się w nurcie analizy dyskursu, uznawanej za główną orientację metodologiczną we współczesnych badaniach komunikacji społecznej. Paradygmat eklektyczny odwołujący się do szerokiego interdyscyplinarnego zaplecza, ukazuje zatem przenikanie się różnych szkół i metodologii oraz stanowi o **wzbogacaniu** badań, nie zaś – zacieraniu granic.

Chciałabym w tym miejscu przywołać metaforę foucaultowskiej filozoficznej skrzynki z narzędziami, z której każdy badacz dyskursu może, a nawet powinien, wybierać te kategorie opisu, którą są spójne i kompatybilne z przyjętym przez niego celem badawczym i odpowiadają temu celowi.

Optyka opracowania bazuje na spuściźnie filozoficznej M. Foucault (m. in. kategorie wiedzy, władzy, ładu, regularności dyskursu), założeniach metodologicznych Francuskiej Szkoły Analizy Dyskursu (przede wszystkim definiowanie dyskursu, hierarchizacja i wielopoziomowość przestrzeni dyskursu, relacje: dyskurs – gatunek – tekst), a także Krytycznej Analizy Dyskursu (rozległość i głębokość kontekstowego osadzenia).

Celem mojej pracy jest stworzenie koncepcji różnorodnego paradygmatu strategii – optymalizacyjnego modelu, koncepcji ukazującej podejście interdyscyplinarne i jednocześnie otwierającej możliwość dalszych twórczych modyfikacji i przekształceń. Prezentacja koncepcji strategii zachodzi w kontekście pojęć komunikacji, dyskursu, gatunku, tekstu (wprowadzam tu pojęcie poziomów rzeczywistości). W partiach deskryptywnych (rekonstrukcyjno-deskryptywnych) pokazuję zaś, jak w określonym fragmencie rzeczywistości (na przykładzie przestrzeni publicznej: sądowej – przesłuchania sądowe i medialnej – wywiady radiowe) mogą funkcjonować konkretyzacje wymienionych strategii.

Monografia *Zarys paradygmatu strategii w przestrzeni dyskursu publicznego (przesłuchania sądowe a/i wywiady radiowe)* łączy zatem dwa ujęcia:

- 1) optymalizacyjne (modelowe, idealizacyjne),
- 2) deskryptywne (rekonstrukcyjno-deskryptywne).

Podstawę materiałową stanowią nagrania zbierane w latach 2002 – 2012. Są to transkrypcje rozpraw sądowych, odbywających się w Sądzie Rejonowym i Sądzie Okręgowym w Lublinie oraz wywiadów radiowych z audycji „Gość Radia ZET”. Wybór audycji „Gość Radia Zet” wiązał się z zakresem jego oddziaływania, popularności, „słuchalności”, profesjonalizmem osoby prowadzącej wywiad, a także charakterem samego wywiadu, ze względów formalnych podobnego do przesłuchań sądowych (np. relacja uczestników: pytający – pytany 1:1).

Monografia składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, bibliografii i aneksu.

Rozdział I osadza koncepcję paradygmatu różnorodnego strategii w kontekście pojęć, będących słowami kluczowymi dla współczesnej humanistyki: kultura, wartości, komunikacja, dyskurs, gatunek, tekst. Cechuje je polimorficzny charakter, złożona dynamika wzajemnych relacji i odniesień, niestabilność definicyjna i kategoriałna, ale i potencjał interpretacyjny oraz występowanie bardzo bogatej literatury przedmiotu. „Semantyczna nie(do)określoność” tych pojęć – jak zauważa S. Gajda – wynika z ich złożoności i zmienności sytuacji poznawczej, a także uwarunkowań kulturowych, ale może właśnie dlatego należy próbować je uściślać/uściślić.

Przywołane w tytule monografii dwa pojęcia, najważniejsze dla moich rozważań: *dyskurs* oraz *strategia* występują wśród wielu innych i razem, jako kategorie o charakterze społeczno-językowym, układają się według następującego klucza:

- kultura, w ramach której czołowe miejsce zajmują określone wartości,
- poziomy rzeczywistości, kreowane przez komunikację, dyskurs, gatunek i tekst,
- strategia (strategie) – sposób myślenia i działania, przejawiający się na wszystkich poziomach rzeczywistości.

Potrzeba łącznego zestawienia pojęć komunikacji, dyskursu, gatunku i tekstu, tworzących wzajemnie warunkującą się sieć powiązań i zależności, spowodowała wprowadzenie przeze mnie nominacji *poziomy rzeczywistości*, obejmującej wszelkie byty obserwowalne oraz pojęciowe, wskazywane przez naukę, filozofię. Poziomy rzeczywistości funkcjonują zawsze w ramach określonej kultury, dla której kluczowe pozostają wartości, decydujące o jej kształcie, formujące ją. Wartości rdzenne stanowią bowiem filary tożsamości kulturowej, znamię określające charakter kultury danej grupy. Wskazując na relację między kulturą a wartościami i przedstawiając kręgi definicyjne dla pojęcia kultury, utożsamiam się z aksjosemiotyczną definicją kultury A. Kłoskowskiej i ujęciem wartości według J. Puzyniny. Opisuując dwuaspektowe podejście do sfery aksjologicznej (chaos oraz niezmiennie status quo), zgadzam się ze stanowiskiem mówiącym o stałym istnieniu i stałej potrzebie wartości, celowości działań, a zatem opowiadam się za istnieniem ładu i porządku, stanu równowagi, nawet w przypadku bardzo burzliwych przemian.

W nawiązaniu do francuskiej szkoły analizy dyskursu przyjmuję hierarchiczną zależność pojęć: dyskurs – gatunek – tekst. Dodaję ponadto nadrzędną kategorię komunikacji, którą rozumiem szeroko jako całościowy i wszechobecny przekaz treści (informacji, emocji, postaw itp.) w ramach jednej kultury lub między różnymi kręgami kulturowymi. Na potrzeby analiz przybliżam pojęcie komunikacji publicznej, odwołując się do klasycznego, antycznego rozróżnienia: sfer publiczna – sfera prywatna. Przyjmuję za T. Goban-Klasem

i D. McQuailem spostrzeżenia dotyczące komunikacji masowej (medialnej) oraz za E. Malinowską i M. Wojtak ustalenia związane z komunikacją instytucjonalną. Obydwa typy obejmują nadrzędnym pojęciem, przywoływanej już, komunikacji publicznej.

W podrozdziale poświęconym dyskursowi przedstawiam podstawowe szkoły rozumienia dyskursu: francuską, angielską (głównie KAD), niemiecką, polską, a także poglądy M. Foucault, jako podstawowe dla pojmowania tego pojęcia i moich badań.

Dyskurs utożsamiam z dziedziną ludzkiej aktywności społeczno-językowej, przy czym wymiar językowy i społeczny traktuję jako nierozdzielne części, które wzajemnie wskazują na siebie, stanowią całość. Dyskurs to zatem „zinstytucjonalizowany rytuał społeczno-językowy” (ujęcie H. Grzmil-Tylutki, Francuskiej Szkoły Analizy Dyskursu). Obejmuje wszystkie werbalne i niewerbalne zachowania, typowe, powtarzalne, wspólne dla danej kultury. Relacje podmiotowe, czasowe, szeroko rozumiany kontekst, właściwa semantyka, tematyka, ideologia pozostają jego integralnymi elementami. Dotyczy on zarówno postaw, zachowań, ich efektów społecznych, jaki i reguł oraz norm, obowiązujących w procesie komunikacji w danej grupie (wspólnocie dyskursywnej). Charakteryzuję dyskurs publiczny w wymiarze sądowym i medialnym.

W bardzo ogólnym zarysie prezentuję poglądy na temat gatunku i tekstu.

Ważną partię mojego opracowania stanowi dwuczęściowy podrozdział pt.: *Strategia*. Przedstawiam w nim tytułowe pojęcie z perspektywy różnych nauk (wojskowość, politologia i stosunki międzynarodowe, teoria gier, ekonomia, teoria organizacji i zarządzania, psychologia, teoria mediacji, językoznawstwo). Strategia dotyczy bowiem tak wielu sfer życia, że nie można jej ujmować i przedstawiać w izolacji, czyli ograniczać tylko do jednej dziedziny wiedzy lub gałęzi działalności społecznej. Wręcz przeciwnie, aby w pełni przedstawić jej wielorakie wymiary, konieczne jest ukazanie funkcjonowania na całościowym tle, z perspektywy międzydyscyplinarnej. Zmiany w otoczeniu zaś stają się źródłem modyfikacji w rozumieniu pojęcia strategii.

W drugiej części podrozdziału *Strategia* przedstawiam autorską **koncepcję różnorodnego paradygmatu strategii** – model optymalizacyjny. Jest to ujęcie teoretyczne, nie zaś opis rekonstrukcyjny wobec konkretnego fragmentu rzeczywistości, chociaż się do niego odnosi. Modelowanie bowiem zachodzi w wyniku ujawniania właściwości wspólnych dla pewnej klasy lub grupy obiektów rzeczywistości. Odbywa się w kontekście danych empirycznych, jednocześnie jest jednak teorią, która wpływa na kształt empirii, pozwalając ją przewidywać. W procesie tym nieustannie realizowane jest więc współoddziaływanie teorii i praktyki. Obejmuje różne poziomy prawidłowości zjawisk o różnej skali uogólnienia. Jawi

się jako heterogeniczne i tym samym wieloaspektowo łączy nawet odległe ujęcia i podejścia, dziedziny wiedzy. Wieloaspektowe modelowanie znajduje odbicie w wyróżnionych elementach składowych przedstawionego paradygmatu strategii: domena strategiczna, interakcja strategiczna, świadomość strategiczna, kompetencja strategiczna, style strategiczne, orientacje strategiczne, układy strategiczne, fazy strategiczne oraz rezultat strategiczny. Paradygmat różnorodny obejmuje tym samym typologię zamiast klasyfikacji, zgodę na trudności w budowaniu wyrazistego ujęcia, obszary wspólne, nakładające się, pokrywające, trudne do przypisania do konkretnej strategii, ambiwalentne. Sankcjonuje istnienie kategorii prototypu, zjawisk najbardziej typowych, ale też i peryferyjnych, a nawet efemerydalnych.

Zgodnie z ujęciem optymalizacyjnym, w optyce przyjętej orientacji, tytułowe pojęcie spaja zarówno myślenie, jak i działanie oraz, co szczególnie istotne, jest nakierowane na przyszłość. Strategia w moim rozumieniu to **sposób myślenia (refleksja, analiza) przekładający się na plan (cele, reguły, normy) działania (sposoby, środki, technika), realizowany poprzez konkretne posunięcia**. To zatem **całość**, złożona z **refleksji, decyzji i działań** oraz realizowanych **zadań** z zastosowaniem odpowiednich **środków**, dążąca do osiągnięcia **celów ogólnych**. Strategia to zatem **powtarzalny i celowy sposób działania**, zwiększający **efektywność** oraz **ekonomiczność** tego działania, wyznaczony przez spójny **zbiór reguł**, uwzględniający możliwe **warianty rozwoju sytuacji**.

Koncepcja różnorodnego paradygmatu strategii ukazuje hierarchiczny model, obejmujący: strategie komunikacyjne, strategie dyskursu, strategie dyskursywne i strategie tekstowe. Poziomy strategii odnoszą się do poziomów rzeczywistości (komunikacja – dyskurs – gatunek – tekst). W końcowej części rozdziału I sygnalizuję także występowanie zjawiska antystrategii.

Kolejne rozdziały pracy ukazują możliwości wykorzystania zaproponowanego modelu do analizy konkretnych tekstów dyskursu publicznego (sądowego i medialnego).

W rozdziale II przedstawiam strategie komunikacyjne, funkcjonujące w dyskursie publicznym (sądowym i medialnym). Wskazuję na: 1) strategie reprodukcji treści/kodu kulturowego, 2) strategie wzajemnej adaptacji treści/kodów kulturowych, 3) strategie transformacji i kreacji treści/kodu kulturowego. Strategie komunikacyjne w analizowanych przestrzeniach dyskursywnych ujmuję łącznie, ponieważ funkcjonują w podobny sposób. Służą realizacji nadrzędnego celu, jakim jest dążenie do zachowania i utrzymania ładu rzeczywistości. Wszechobecny przekaz na poziomie strategii komunikacyjnych dotyczy bowiem **założenia**, że społeczeństwo funkcjonuje zgodnie ze zhierarchizowanym systemem

norm, legitymizowanych i sankcjonowanych przez państwo, akceptowanych społecznie, a zatem regulujących postępowanie członków danej grupy. Wspólnota dyskursywna potrzebuje uporządkowanej wizji świata, zachowań aprobowanych lub negowanych przez osoby ważne dla tejże wspólnoty (autorytety, znawcy). Funkcję takiego „oswajania chaosu świata” pełnią właśnie media. Zatem na płaszczyźnie komunikacji w kontekście strategii komunikacyjnych współpraca jest możliwa, a nawet konieczna. W kategoriach ładu, dbania o wartości można potwierdzić hipotezę na temat jedynej dobrej i kreatywnej formy strategii, dotyczącej różnych dziedzin działalności i rozwoju człowieka. Konsekwentnie zatem na poziomie najbardziej ogólnym (strategie komunikacyjne) należy uznać istnienie działań zmierzających do osiągnięcia korzyści przez wszystkie zainteresowane podmioty, a także możliwość pogodzenia konfliktu interesów i uzyskania obopólnych korzyści. Kształtowanie się społeczności jako jednolitego podmiotu, posiadającego jeden wspólny cel i kierunek rozwoju, umożliwia w wymiarze strategii komunikacyjnych wchodzenie w interakcje w zakresie pozytywnej konkurencji, dążenie do współpracy, kooperację, a nawet poszukiwanie kontaktów z konkurencją. Złożoność i zmienność nie wyklucza zatem stabilności komunikacyjnej, gdyż dzięki wspólnemu fundamentowi podzielanych wartości można dążyć do utrzymania równowagi i harmonii, czyli ładu rzeczywistości.

W rozdziale III przedstawiam typy strategii dyskursu sądowego, style prowadzenia przesłuchań (m. in. współpracę, kompromis, konflikt/spór – rozstrzyganie, bierny udział), ciągi strategiczne, przykłady analiz konkretnych przesłuchań. Rozdział IV natomiast dotyczy dyskursu medialnego. W tej części pracy ukazuję m.in. kompleksy strategii, style prowadzenia wywiadów (np. negocjacje, konflikt/spór – rozwiązywanie, „wymianę wspomnień”).

Zarówno w dyskursie sądowym, jak i medialnym występują wyróżnione przeze mnie strategie strukturalne, które w obydwu typach dyskursów pełnią analogiczne funkcje, tzn. wiążą przestrzeń sali sądowej albo studia radiowego z rzeczywistością pozajęzykową. Celem tych strategii jest zbudowanie przestrzeni dyskursu publicznego (sądowego lub medialnego), wprowadzenie ładu i porządku, jednoznaczne i precyzyjne przygotowanie kontekstu dla kolejnych działań, zmierzających do finalnego rozstrzygnięcia sądowego lub zaistnienia wywiadu. Wśród strukturalnych strategii dyskursu obligatoryjna dla obydwu przestrzeni pozostaje strategia osadzenia w kontekście realnym (kontekst życiowy rozprawy, wywiadu), pełniącą funkcję odniesienia do rzeczywistości pozajęzykowej. Można ją także określić jako ramę tekstową, posiadającą część inicjalną i część finalną. Specyficzna zaś wyłącznie dla

dyskursu sądowego jest np. strukturalna strategia obligatoryjnych czynności odbierania danych osobowych od oskarżonego, świadka i biegłego.

W rozdziale III (przesłuchania sądowe) przedstawiam także tzw. strategie proceduralne, które określam jako łatwo przewidywalne działania, dopuszczalne przez prawny system uregulowań normatywnych, podejmowane przez poszczególnych uczestników rozprawy. Wśród strategii proceduralnych wyróżniam następujące typy: 1) strategię sądenia-wyrokowania, 2) strategię obrony oraz 3) strategię oskarżania. Wymienione rodzaje są następnie realizowane przez konkretne posunięcia uczestników, np. strategia sądenia-wyrokowania w typie zarządzania bądź monitorowania. W rozdziale tym zwracam także uwagę na budowę ciągów strategicznych w ramach najniższego poziomu strategii, tj. strategii tekstowych.

W stosunku do dyskursu medialnego natomiast nie stosuję nominacji strategii proceduralne ze względu na brak w tej przestrzeni obligatoryjnych instytucjonalnych obwarowań, wymuszających bezwzględną konieczność pewnych zachowań. Wśród strategii dyskursu wyróżniam zaś (wg kryterium uczestnika dyskursu): 1) strategię przekazu politycznego, 2) strategię przekazu instytucjonalnego, 3) strategię przekazu kulturowego, 4) strategię przekazu naukowego, 5) strategię przekazu wspólnot kulturowych i ideologicznych. Każdej z wyżej wymienionych strategii odpowiada wiodąca, ważna społecznie tematyka. Zastosowanie określonych strategii przekazu w połączeniu z właściwą im tematyką prowadzi do charakterystycznych wyborów stylowych, np. konfrontowania opinii, wymiany ogólnie dostępnych informacji czy sporu. W rozdziale tym przedstawiam także charakterystykę wypowiedzi w kategoriach pytanie – odpowiedź.

Analizy przeprowadzone w rozdziale III i IV pozwalają na wskazanie zarówno podobieństw, jak i różnic pomiędzy badanymi domenami strategicznymi. Podobieństwa dotyczą m. in.:

- 1) zaistnienia konstruktywnego konfliktu (kostrategie),
- 2) kultury prowadzenia interakcji strategicznej (równe traktowanie wszystkich uczestników dyskursu, szacunek dla rozmówcy),
- 3) strategii wspólnych dla wszystkich uczestników, np. strategia zogniskowania, strategia zaskakujących uderzeń, strategia uniku,
- 4) poruszanej tematyki (zagadnienia ważne dla danej wspólnoty, związane z wpływaniem na opinię publiczną bądź odnoszące się do przestrzegania lub nierespektowania norm dotyczących tejże wspólnoty),
- 5) oddziaływania na całą wspólnotę dyskursywną.

Analiza strategii dyskursu ukazuje także różnice między badanymi domenami strategicznymi. W sytuacji dyskursu sądowego są to – z natury rzeczy – działania przeciwstawne, np. strategia obrony i strategia oskarżenia, nakierowane na osiągnięcie wzajemnie wykluczających się celów. Badania strategii dyskursu medialnego – na przykładzie wywiadów radiowych – zwracają natomiast uwagę na strategie współpracy, mimo pewnego rodzaju wyrazistości działań konfrontacyjnych. Różnice dotyczą zatem m. in. następujących kwestii:

- 1) stopnia instytucjonalizacji (procedury lub ich brak),
- 2) schematów strategicznych, np. proceduralne strategie obrony lub oskarżenia występujące wyłącznie w przestrzeni sądowej,
- 3) stosunku do omawianych zagadnień, np. kategoria prawdy (fakty sądowe a opinie medialne),
- 4) pozycji podmiotów,
 - a) arbiter sądowy a negocjator medialny,
 - b) przeciwnicy vs. partnerzy,
- 5) rozstrzygnięcia vs. rozwiązywania,
- 6) orientacji na przeszłość a orientacji na przyszłość.

Zestawienie wywiadów radiowych z przesłuchaniami sądowymi pozwoliło mi zatem wyraźnie wskazać cechy wspólne dla sytuacji dialogu (interakcji dwóch uczestników) oraz uwypuklić różnice wynikające m.in. z odmienności instytucjonalnych.

W rozdziale V, inspirowanym przede wszystkim spuścizną M. Foucault, ukazuję funkcjonowanie kategorii ładu, wiedzy i władzy w przestrzeni dyskursu publicznego jako mających olbrzymie znaczenie dla realizowanych tam strategii. Rozdział ten, wraz z podrozdziałem nt. wartości, stanowi jakby klamrę spinającą całą monografię, gdyż ład i porządek plasują się wśród wyróżnionych przeze mnie wartości rdzennych dla europejskiego kręgu kulturowego, wywodzącego się z tradycji śródziemnomorskich (grecko-rzymskich). Na podstawie przeprowadzonych analiz mogę stwierdzić, że w dyskursie sądowym w sposób zdecydowany strategie łączą się z kategorią władzy, zaś w sytuacji dyskursu medialnego – z kategorią wiedzy. Zebrany materiał badawczy jednoznacznie potwierdza zasadność następujących ujęć synonimicznych: dyskurs to władza, dyskurs to wiedza i w konsekwencji wiedza to władza. Przestrzeń sali sądowej – to rzeczywisty, instytucjonalny aspekt władzy, natomiast wywiady radiowe wskazują na symboliczny wymiar tej kategorii, utożsamiany z wiedzą.

Nieodzowną część mojej pracy stanowi także aneks, ukazujący autentyczny materiał badawczy (transkrypcje nagrań z sali sądowej i wywiadów radiowych). Zawarte w nim przykłady stanowią bowiem empiryczne potwierdzenie dla ujęć i spostrzeżeń zaproponowanych w teoretycznych partiach monografii.

Przedstawiony zarys koncepcji strategii otwiera pole do dalszych badań i analiz, zgodnie z przyjętą tezą o zmienności paradygmatów naukowych.

Monografia, wyzyskując metodę eklektyczną, mieści się w nurcie badań dyskursu jako jednej z najważniejszych „wielkich teorii językoznawczych” przełomu XX/XXI wieku. Poprzez zastosowanie ujęcia interdyscyplinarnego pozostaje w harmonii z pojęciem humanistyki zintegrowanej, perspektywą integracjonizmu i holizmu naukowego.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Po uzyskaniu stopnia doktora opublikowałam 39 prac, w tym 2 monografie autorskie, 4 monografie współredagowane, 28 pozycji w monografiach i ujęciach syntetyzujących, 2 artykuły w czasopismach, 1 współautorski zbiór zadań przygotowujących do egzaminów certyfikatowych, 2 opracowania zbiorów zadań przygotowujących do egzaminów certyfikatowych. W druku znajduje się kolejnych 10 artykułów.

W czasie całej mojej pracy zawodowej działania teoretyczno-naukowe i dydaktyczno-naukowe cechuje spójność podejmowanych problemów. Bliskie mi obszary badawcze dotyczą:

- 1) komunikacji interkulturowej,
- 2) współczesnego języka polskiego,
- 3) juryslingwistyki,
- 4) tekstologii,
- 5) badań nad dyskursem,
- 6) glottodydaktyki.

Od samego początku towarzyszyła mi tematyka komunikacji interkulturowej i to zarówno w aspekcie teoretycznych dociekań, jak i działań praktycznych. Przedmiotem moich pierwszych badań (jeszcze w pracy magisterskiej) było rozumienie symboli przez przedstawicieli różnych kultur. Przed obroną doktoratu opublikowałam dwa artykuły na ten temat: *Semantyka symboli w dialogu kultur*, a także *Sposoby rozumienia wybranych symboli przez przedstawicieli różnych nacji*, zaś po obronie – dwa kolejne: *Symbol w komunikacji interkulturowej* oraz *Dialog Słowian – na przykładzie wybranych symboli*. Po podjęciu pracy w CJKP UMCS analizy teoretyczne mogłam połączyć z wymiarem praktycznym, gdyż

rozpoczęłam prowadzenie zajęć z lektoratu języka polskiego jako obcego dla cudzoziemców, czyli właśnie dla przedstawicieli różnych nacji i kultur. Ukazała się w tym okresie też moja praca *Obraz polonistyki w świecie na podstawie dyskusji*.

Jeszcze przed obroną doktoratu wydałam także dwie pierwsze prace dotyczące współczesnego języka polskiego: „*Polska polityka językowa na przełomie tysiącleci*” – dyskusja, *Współczesne słownictwo polskie – indeks*.

Praca nad doktoratem przesunęła następnie moje zainteresowania w stronę komunikacji urzędowej, a dokładnie w kierunku juryslingwistyki, badanej przez pryzmat tekstologii. Po obronie doktoratu ukazał się cykl prac dotyczących rozprawy sądowej postrzeganej jako tekst oraz jako przykład odmiany gatunkowej tekstu, zbieżnych z ustaleniami zawartymi w pracy doktorskiej. Były to przede wszystkim badania odmiany mówionej języka, obsługującego sferę sądową, przy czym zwracałam także uwagę na aspekty niewerbalne, sytuacyjne, szeroko rozumiany kontekst sytuacji komunikacyjnej, np. *Rozprawa sądowa jako gra*, *Rytualizacja tekstu rozprawy sądowej*, *Struktury retoryczne w komunikacji przed sądem* (pozostałe prace – Zał. nr 3).

Badania w ramach juryslingwistyki zaowocowały także artykułem *Terminy „język prawny” i „język prawniczy” w ostatnim 70-leciu*, w którym przedstawiłam funkcjonowanie tytułowych terminów w ostatnim 70-leciu oraz ukazałam ogólne cechy odmian językowych polszczyzny, do których odnoszą się przywoływane terminy.

Poza mówioną odmianą urzędową interesowała mnie również wersja pisana komunikacji instytucjonalnej, a także wpływ zmian technologicznych, rozwój nowych mediów, ułatwiających przekaz informacji, na kształt językowy tejże komunikacji. W tekstach *Nowe środki komunikowania się w sytuacji instytucjonalnej*, *Komunikacja mailowa w sytuacji instytucjonalnej – wybrane zagadnienia*, *O intertekstualności w korespondencji urzędowej*, *Instytucjonalne uwarunkowania a/i nowe środki porozumiewania się – na przykładzie komunikacji w firmie* wskazywałam m. in. na hybrydyczność mowy i pisma oraz hybrydyczność stylową instytucjonalnej komunikacji mailowej. Jednocześnie pokazywałam, w jaki sposób e-maile w sytuacji instytucjonalnej nawiązują pod względem gatunkowym zarówno do listów tradycyjnych, jak i do rozmowy (potocznej i oficjalnej).

W swojej pracy naukowej zauważam pewne etapy, naturalną ewolucję, zmianę perspektywy badawczej, tzn. naturalne przejście zainteresowań od tekstologicznych ku dyskursywnym. W rozprawie doktorskiej operowałam pojęciami tekstu i gatunku (a ściśle – odmiany gatunkowej), na obecnym etapie (monografia *Zarys paradygmatu strategii*

w przestrzeni dyskursu publicznego) – do przytoczonych pojęć dołączam dyskurs, komunikację oraz strategie, funkcjonujące w ramach kultury. Zawsze pojmowałam i pojmuję tekst jako zdarzenie komunikacyjne (ujęcie dynamiczne), przy czym teraz tekst (zdarzenie komunikacyjne) umieszczam w ramach większej całości, czyli dyskursu. Zmiana optyki i poszerzenie oglądu nie oznacza zatem pożegnania z tekstem i zastąpienia go dyskursem, gdyż pojęcia te odnoszą się według mnie do różnych poziomów opisu zjawisk. Mój artykuł *Pojęcie tekstu w badaniach tekstologicznych*, prezentujący funkcjonowanie pojęcia tekstu w polskiej myśli tekstologicznej (z zaznaczeniem odniesień w obcej literaturze przedmiotu oraz wskazaniem na pewne ustalenia genologii lingwistycznej) ukazał się w komparatystycznej monografii poświęconej lingwistyce tekstu w Polsce i w Niemczech. Zagadnieniom dyskursu, zgodnie z optyką filozofii M. Foucault, został natomiast poświęcony artykuł *Kategorie wiedzy i władzy w dyskursie publicznym*.

Prawie wszystkim moim publikacjom towarzyszył ogląd kulturowy i od pierwszego tekstu zwracałam uwagę na kategorię interdyscyplinarności, np. „*Strategia – moda czy interdyscyplinarność?*” – o funkcjonowaniu terminu w różnych dyscyplinach naukowych.

Kolejne rozszerzenie zakresu badawczego dotyczy przesunięcia od lingwistyki teoretycznej do lingwistyki stosowanej w kontekście glottodydaktycznym (związki lingwistyki teoretycznej i lingwistyki stosowanej). Wieloletnia praca w charakterze lektora wniosła nowe spostrzeżenia (w stosunku do pierwszych publikacji) dotyczące współczesnego języka polskiego. W artykule „*Język polski czy polskawy?*” – kształcenie językowe w dobie zmian językowo-kulturowych postawiłam pytanie o charakter i status współczesnej normy językowej, przy jednoczesnym ukazaniu pewnych tendencji występujących we współczesnej polszczyźnie. Zaproponowałam również odpowiedź na tytułowe pytanie: jakiego języka polskiego uczyć, gdy sami mamy dylematy i wątpliwości w stosunku do tego, co skodyfikowane, i być może, martwe wobec tego, co budzące opór, lecz żywe, a zatem w kontekście zachodzących obecnie procesów w komunikacji społecznej. Uważam, że lektor języka polskiego jako obcego powinien pokazywać polszczyznę wysoką, wyrafinowaną, wysublimowaną, a nawet – elitarną, w której obok odmiany ogólnej, reprezentującej odpowiedni poziom, funkcjonują także profesjolekty, socjolekty specjalistyczne, środowiskowe, żargony, zaś wszystkie istniejące warianty cechuje dążenie do osiągnięcia pewnego wzorca i pewnych wartości, które wiążą się z kategorią kultury.

Zainteresowanie najnowszymi rozwiązaniami metodycznymi i trendami w dydaktyce zaowocowało opracowaniem i złożeniem do druku tekstu *Nauczanie językowo-przedmiotowe na lektoracie języka polskiego jako obcego* (referat wygłoszony na międzynarodowej

konferencji, organizowanej przez Stowarzyszenie „Bristol”). Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, jak można wykorzystywać ideę zintegrowanego uczenia/uczenia się treści przedmiotowych i języka oraz, czy pedagogika CLIL (Content and Language Integrated Learning) jest rzeczywiście podejściem innowacyjnym w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Kolejny z tego obszaru, złożony do druku tekst *Od lingwistyki teoretycznej do lingwistyki stosowanej – znaczenie teorii językoznawczych w procesie glottodydaktycznym*, ukazuje znaczenia wiedzy językoznawczej w procesie nauczania języka polskiego jako obcego. Wydaje się jednocześnie, że spostrzeżenia te można przenieść na proces nauczania każdego języka obcego. Z dydaktyką języka polskiego związana jest także współautorska pozycja *Wokół Lublina. Zadania testowe z języka polskiego dla obcokrajowców*, będąca zbiorem testów w konwencji państwowego egzaminu z języka polskiego jako obcego.

Na bazie wyżej wymienionych zainteresowań krystalizują się w ostatnim czasie moje refleksje metanaukowe, dotyczące:

- 1) charakteru dyskursu naukowego,
- 2) granic dyskursu naukowego sensu largo oraz specjalistycznego (lingwistyki).

W publikacji *Limits of Scientific Discourse* wyróżniam trzy wymiary dyskursu naukowego: poznawczy (intelektualny), biologiczny oraz technologiczny i w ich kontekście odnoszę się do granic dyskursu naukowego. Według mnie splot skomplikowanych zależności między poznaniem, naturą (biologią) i technologią akcentuje nieograniczony potencjał dynamicznego dyskursu naukowego. Ludzkie pojmowanie świata odbywa się przez pryzmat osi (upływu) czasu – horyzontalnie. Można mówić o granicach poznania naukowego, które przesuwały się zarówno w przód (nowe, jeszcze nieodkryte i niewynalezione), ale również i w tył (ujawnienie tego, co już miało miejsce). Być może także kwestią przyszłości jest stwierdzenie dotyczące innych osi poznania (np. w głąb, wertykalnie). Wielość metod badawczych i ram pojęciowych opisujących wizję świata, zmienność teorii, a zatem fakt, iż dyskurs naukowy jest cyklicznym, emergentnym procesem o otwartym wyniku wskazuje, przy niepodważalnych ograniczeniach, na brak granic tegoż dyskursu.

Wyżej opisanej problematyce jest też poświęcony oddany przeze mnie do druku tekst *„Złożoność a/i nieograniczoność” – czy istnieją granice lingwistyki, granice interpretacji lingwistycznej, czyli określonego dyskursu naukowego?* (wygłoszony podczas LXXII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Językoznawczego).

Po uzyskaniu stopnia doktora współredagowałam ponadto cztery monografie: *W kręgu wiernej mowy*, *Teksty kultury – oblicza komunikacji XXI wieku*, *Teksty kultury – oblicza komunikacji XXI wieku 2* oraz *Język polski jako narzędzie komunikacji we współczesnym*

świecie oraz recenzowałam monografię anglojęzyczną *At the Crossroads of Linguistic Sciences* (ed. P. Chruszczewski, M. Garcarz, T. P. Górski).

Cały mój dorobek naukowo-badawczy obejmuje (46):

2 monografie,

4 monografie współredagowane,

33 pozycje w monografiach i ujęciach syntetyzujących,

4 artykuły w czasopismach,

1 współautorski zbiór zadań przygotowujących do egzaminów certyfikacyjnych,

2 opracowania zbiorów zadań przygotowujących do egzaminów certyfikacyjnych.

Małgorzata Rzeszutko-Iwan